

فرهنگی

گزارشی از برگزاری همایش الصحیح

همایش یک روزه «جایگاه کتاب الصحیح در سیره نگاری پس از انقلاب اسلامی» در تاریخ ۱۳۸۰/۱۲/۲۲ در قم از سوی گروه تاریخ پژوهشکده حوزه و دانشگاه برگزار گردید. هدف از برگزاری این همایش، علاوه بر نکوداشت و تجلیل از شخصیت علمی علامه جعفر مرتضی عاملی مؤلف کتاب الصحیح که مدت ها است در حوزه های علمی قم و لبنان در زمینه تاریخ اسلام مشغول تحقیق می باشند، جلب توجه انظار به تلاش هایی است که در سیره نگاری انجام گرفته است.

جلسه با گزارشی از دبیر همایش آغاز شد و در بخش اول این همایش آقایان: اعسراف (رئیس پژوهشکده حوزه و دانشگاه) به مقایسه علمی همچون فقه و اصول با تاریخ پرداخت. سپس یوسفی غروی در سخنانی به بررسی تاریخچه منشورات اخیر حوزه های نجف و قم در سیره نبوی پرداخت و سپس مقاله ای با عنوان «بررسی اختلاف روایات در الصحیح» توسط آقای محمدرضا بارانی ارائه شد.

سخنران دیگر آقای پیشوایی بود که با عنوان جایگاه الصحیح در سیره نگاری به سخنرانی پرداخت. ایشان با ذکر این نکته که جریان سیره نگاری مسلط و غالب تاکنون در دست مورخان اهل سنت، همچون ابن هشام و طبری بوده که معمولاً بر پایه دروغ نیز تدوین شده اند، از کتاب

الصحیح به عنوان نقطه عطفی در سیره نگاری نام برده که مرعوب مشهورات نشده و از نظر تاریخی هیچ حادثه ای را مسلم نگرفته و همواره با استفهام سراغ آن رفته است. در ادامه آقای اصغر منتظرالقائم در سخنانی با عنوان «راه های تشخیص اخبار صحیح از دیدگاه علامه مرتضی و ابن خلدون» ابتدا مهم ترین نظرات ابن خلدون و راه های پیشنهادی ایشان برای تشخیص اخبار صحیح را که ۱۱ مورد بود، برشمرد. مقاله دیگر با عنوان «ملاک ها و ضوابط تشخیص اخبار صحیح در الصحیح» توسط حجة الاسلام والمسلمین محمدرضا هدايت پناه ارائه شد.

آقای صادق آيينه وند سخنران بعدی همایش بود که با تجلیل از شخصیت استاد، خاطراتی از آشنایی خود با استاد مرتضی را بیان کرد. دکتر آيينه وند، با اشاره به تأسیس دانشگاه تربیت مدرس، علامه مرتضی را مهم ترین شخصیت حوزوی دانست که در ایام انقلاب فرهنگی به کمک دانشگاه شتافته و نقشی درخور در احیای تاریخ در دانشگاه داشته است.

مقاله دیگر با عنوان «نگرش الصحیح به جعل و تحریف در سیره نبوی» نوشته آقای منصور داداش نژاد است که با یاد از تحریفات به عنوان یکی از مشکلات اساسی در نگارش تاریخ اسلام، از عوامل تحریف مانند سیره نگاران، گروه ها و خاندان ها و خلفا و دولت های پس از پیامبر یاد کرده است.

مقاله بعدی با عنوان «بهره گیری از منابع شیعه در کتاب الصحیح» به قلم حجة الاسلام حسین مرادی نسب بود. وی ابتدا ضمن اشاره به روش علامه مرتضی در تاریخ نگاری، که روشی تحقیقی است می گوید: یک سوم منابع استفاده شده در الصحیح منابع شیعی مانند وقعه صفین، تاریخ یعقوبی، اصول کافی، تفسیر قمی، مناقب ابن شهر آشوب، کشف الغمّه و مجمع البیان است. سپس دیدگاه علامه درباره منابع شیعه، بیان شده که این منابع را حاوی غنی ترین میراث سیره پیامبر گرامی دانسته که اخبار قطعی الصدور در آن ها یافت می شود. سپس حجة الاسلام رمضان محمدی با عنوان «تأثیر باورهای کلامی بر گزاره های تاریخی در کتاب الصحیح» به این مسئله مهم که در وقوع تعارض بین گزارش های تاریخی و کلامی، حق تقدم با کدام است، پرداخته است. مقاله دیگر با عنوان «چشم اندازی به زوایایی از سیره پیامبر خدا با نگرشی تطبیقی به دو اثر علامه مرتضی و محمدحسین هیکل» توسط سید احمد رهنمایی ارائه شد.

سخنران دیگر سردار محمدباقر ذوالقدر با عنوان کیفیت بسیج نیروها در زمان رسول خدا، به نظرات علامه مرتضی در این زمینه پرداخت. محتوای سخنرانی ایشان گزارش نوشته ای از علامه مرتضی بود که در زمان جنگ برای بسیج نیروها تدوین شده، اما به جهت خاتمه یافتن جنگ مجال انتشار نیافت.

از سخنرانان دیگر این نشست حجة الاسلام والمسلمین نواب بود که با تجلیل از شخصیت اخلاقی علامه مرتضی به خدمات علمی و اجتماعی ایشان اشاره کرد. سپس میزگردی با حضور اساتید محترم رسول جعفریان، سید علی میرشریفی و محمد سپهری و علی پور تشکیل گردید.

در پایان استاد علامه مرتضی به سخنرانی پرداخت و با تشکر از برگزارکنندگان این همایش، به کمبود علما و مجتهدین در این دوران اشاره کرد و به طلاب سفارش کرد با استفاده از مباحث علمی برای پاسخ به نیازها روی آورند. استاد با یاد از اهل قم، آنان را کسانی دانست که در روایات وعده داده شده در علم پیش گام خواهند بود و به این مطلب مهم همت خواهند گماشت.

*

◀ نکاتی در مورد سه نسخه خطی عربی

در کتابخانه بریتیش میوزیوم

این مقاله ترجمه ای است از:

M. J. Kister, Notes on three Arabic Manuscripts in the British Museum, BSOAS, 23 (1960) pp. 390-392.

نوشته م. ج. کیستز، ترجمه محمد کاظم رحمتی.

۱. نسخه خطی Or. 7698 را که آداب المریدین نام دارد، الف. جی. الیاس (A. G. Ellis) و ای. ادوارز (-Ed. wards) به عبیدالله بن محمد بن عبدالعزیز سمرقندی نسبت داده است (-A descriptive list of the Arabic Mss in the British Museum, London, 1912.)

متن در برگ ۱۳ الف آغاز می گردد و قبل از آن عجائب القلوب سمرقندی قرار دارد. تذکری به خطی متأخرتر در صفحه آغاز، با دست خطی متفاوت از خط کاتب دو رساله، محتوی نسخه را این گونه یاد کرده است:

«رساله فی عجائب القلوب لعبیدالله محمد بن عبدالعزیز السمرقندی قدس سره، کتاب آداب المریدین». الیاس و ادوارز به خطا پنداشته اند که آداب المریدین همچون عجائب القلوب، از آن سمرقندی است.

اما مؤلف آداب المریدین، ضیاءالدین ابوالنجیب عبدالقاهر السهروردی (۵۶۳-۴۹۰ق) است. با مقایسه انجام نسخه بریتیش میوزیوم با انجام نسخه دانشگاه توینگن ۸۹۱ و محتویات نسخه با توصیف اثر سهروردی که هلموت ریتز در -Der Is lam, xxv, 1934, p.35 ارائه کرده، می توان به قطع سهروردی را مؤلف این رساله دانست. انجام نسخه بریتیش میوزیوم این گونه است:

«... وعصمنا من الفواحش مآظهر منها وما بطن و وفقنا لطلب مرضاته ما خفی منها وعلن و نفعنا و جمیع المسلمین بما جمعنا ولا یجعل علینا من نظر فیه و بلاً ولا یجعل حظنا من ذلک جمعه و حفظه، دون استعماله و متابعته بچوده و سعت رحمته انه عز اسمه، قریب، مجیب».

چند برگی از آغاز نسخه افتاده است. متن در برگ ۱۳ الف این گونه آغاز شده است: «... وإن قلت آین؟ فقد تقدم هو علی المكان...».

نسخه به ابعاد (۱۶×۱۲ cm) توسط هیبة الله بن محمد الانطاقی در ۷۴۳ق

آن گونه که در آخر نسخه (برگ ۵۶ب) آمده، استنساخ شده است.

ریتز نوشته است که آداب المریدین یکی از مهم ترین رسائل و مشهورترین اثر سهروردی است (در مجله Der Islam، شماره ۲۵، سال ۱۹۳۹، ص ۳۵، آن گونه که در قبل از سخن رفت). فرانتس مویر آن را توصیف جامعی از تصوف، از نقطه نظر آداب (Fr. Meier, 'Ein Knigge fur sufis', Rivista di studi Orientali, xxx II, 1957, 401; cf. the quotations given in Meier's article.) معرفی می کند (برخلاف نجم الدین کبری که تنها به شیوه های رفتار توجه دارد).

۲. نسخه خطی کتاب الفاضل Or. 6444 (برگ های ۱۴۳b-۹۴a) توسط الیاس و ادوارز به عنوان اثری مشتمل بر اقوال شوخ طبعانه نثر و شعر که در حدود ۳۰۰ق تألیف شده، معرفی شده است.

عنوان کتاب در نسخه برگ ۹۳b این گونه آمده است: «هذا الكتاب المسمى بكتاب الفاضل (در نسخه الفاضل) فی فنون البلاغه و البراهه و انواع الایجاز و الفصاحه»؛ گرچه عنوانی که در آخر کتاب (برگ ۱۴۳b) آمده، متفاوت از عنوان برگ اول است: کتاب المسمى بكتاب الفاضل فی صفة الادب الکامل. عنوان آمده در برگ ۹۳b منطبق با توصیف کتاب است که مؤلف در مقدمه اش ارائه کرده است: ... فصنعت لک کتاباً فی البلاغه و الایجاز و البراهه (برگ ۱۹۴ الف). عنوان در آخر کتاب ظاهراً برگرفته از گفته مؤلف در برگ ۹۴ب، بند اول، سطر اول است که گفته:

«... و ترجمته بکتاب الفاضل لفضله علی کل کتاب کامل ...»

نسخه به ابعاد ۲۹×۱۹ cm در سال ۱۲۱۷ ق در بصره به خط خوانا و واضح استنساخ شده است. کتاب به دو بخش تقسیم شده و هر صفحه حاوی ۲۵ سطر است. نسخه با چنین عبارتی آغاز شده است: «اطال الله فی ظل انیال السلامه بقالک وحجب عن غیر نواب الدهر نعمانک وجعلک لمتوکلین سبوغ النعم معکل».

متن همان نسخه ذکر شده محمد ابوالفضل ابراهیم در مقدمه اش بر کتاب الفاضل المبرد است (تحقیق المیمنی، قاهره ۱۹۵۶، ص دال). گرچه کتاب الفاضل مبرد کاملاً متفاوت از نسخه کتاب الفاضل موجود در کتابخانه بریتیش میوزیوم و استانبول است. نسخه های بریتیش میوزیوم و استانبول، همانند متن نسخه ای هستند که مجله لغة العرب، شماره نهم، ص ۲۸۲، ۳۳۷، ۶۴۷ وصف شده است (ر. ک: بروکلیمان GAL، ج ۱، ص ۱۲۴، تکمله، ج ۱، ص ۱۸۹).

بعد از بررسی نسخه بریتیش میوزیوم و مقایسه آن با توصیف ذکر شده در مجله لغة العرب می توان گفت که مؤلف کتاب الوشاء (متونی ۳۲۵ ق)، مؤلف کتاب الموشاء است.

عنوان های متفاوت این کتاب را می توان این گونه ذکر کرد: الفاضل من الادب الشامل والفاضل من الادب الكامل (بروکلیمان، GAL، ج ۱، ص ۱۲۴).

۳. نسخه خطی مکارم الاخلاق، شماره ۷۵۹۸ که در فهرست الیاس و ادوارز به ابن ابی الدنیا نسبت داده شده است، در حقیقت کتاب مکارم الاخلاق،

رضی الدین ابونصر بن امین الدین الطبرسی است (بروکلیمان، تکمله، ج ۲، ص ۱۸۹).

آغاز نسخه چنین است: «الباب الاول فی خلفه و خلفه: خمسة فصول، الفصل الاول فی خلفه و خلفه وسیرته مع جلسائه بروایته الحسن والحسین که منطبق با ص ۵ از متن چاپی قاهره ۱۳۰۰ ق است.

مطالب پنج برگ برابر با متن چاپی، از نسخه خطی افتاده است. در برگ ۸۵ ب، کاتب میرزا علی سلطانی می گوید نه فصل کتاب مکارم الاخلاق طبرسی را در ماه محرم ۹۶۶ استنساخ کرده است. سه فصل از دیگر فصول کتاب در برگ های ۹۷a-۱۱۰b و ۲۰۱a-۱۱۵a قرار دارد.

کاتب می گوید که او استنساخ کل کتاب را در روز نوروز ۹۶۶ به اتمام رسانده است؛ زمانی که از خانواده و اقوام خود دور بوده است. کاتب در برگ ۸۹b گفته که کتابت نسخه را در شهر موحدان (بلدة الموحدين) قزوین انجام داده است. برخی برگ های ۹۶-۸۶a و ۱۴-۱۱۱ برخی

احادیث جالب توجه شیعی را دربردارد که منابع آنها نیز ذکر شده است. این احادیث که در نسخه آمده اند، در متن های چاپی مأخذشان موجودند. برگ ۸۶a حاوی منقولاتی از تفسیر و کتاب الخرائج و الجرائح قطب الدین راوندی است

(بروکلیمان، GAL، ج ۱، ص ۴۰۵) (الطبرسی، ۵)؛ تکمله، ج ۱، ص ۷۰۹). برگ های ۸۹b ۸۷a حاوی احادیثی درباره رفتار آدمی در سفر است. برگ ۹۰a حاوی حدیثی خواننده شده توسط ابو داود سجستانی در بغداد به سال ۳۰۷ ق در مجلس وعظی است. حدیث به نقل از اصبع بن نباته از علی (ع) درباره سرانجام

ابن ملجم است. حدیث از کتاب ریاض الظاهر برگرفته شده است. برگ ۹۱ حاوی تذکرات علی (ع) درباره تجار در بازار و از طریق ابن نباته روایت شده است. مطالب برگ ۹۲ حاوی ویژگی های میوه ها و سبزیجات متفاوت است و از کتاب الفردوس (نوشته ابوشجاع شیرویه الدیلمی؟) کتابت شده اند. برگ ۹۳ حاوی جزئیاتی درباره رفتارهای پیامبر است و از کتاب النبوه رونویسی شده اند. حدیثی درباره شیوه صرف غذا به نقل از محمد بن جعفر العاصم از کتاب البصائر (برگ ۹۴) استنساخ شده است.

حدیثی نیز درباره علی (ع) در برگ ۹۵ از کتاب زهد امیرالمؤمنین نقل شده است. برگ ۹۶ حاوی احادیثی درباره برکات گوسفند، خروس و مرغ است. برگ ۱۱۲ حاوی مطالبی درباره بخشایش گناهان از سوی خدا و نصیحت به مؤمنان است. برگ ۱۱۴ درباره فضیلت غذا و سبزیجات است.

برگ های ۱۰-۲۰۲ رساله ای در باب نمازهای مختلف است و شیوه نگارش ادعیه از سه خط نسخه اندکی متفاوت است، اما همان کاتب یعنی میرزا علی سلطانی آن را کتابت کرده است. رساله از کتاب منهاج الصالح فی مختصر المصباح رونویسی شده است. برگ های آخر (۱۳-۲۱۱) آغاز رساله ای است در توبه.

این نسخه مختصر (۹×۱۷ cm) به خط زیبا و رسم الخط مینیاتوری جلی ایرانی تحریر شده است. در حاشیه، کاتب توضیحاتی درباره برخی کلمات و عبارات افزوده است.

*

◀ برگزاری کنگره فاضلین نراقی

دبیرخانه کنگره فاضلین نراقی به منظور نکوداشت جایگاه بلند علامه محمدمهدی نراقی و فرزند ملااحمد نراقی، طی روزهای اول تا سوم خردادماه سال جاری در شهرهای قم، کاشان و نراق، همایشی را با هدف بازکاوی اندیشه‌ها، نشر آثار و بازشناسی بیش تر ایشان برگزار کرد. در این همایش سه روزه جمع فراوانی از فرهیختگان، اندیشمندان، استادان و پژوهشگران حوزه و دانشگاه، همچنین شخصیت‌های فرهنگی و سیاسی کشور حضور داشتند.

نخستین روز کنگره فاضلین نراقی، هم‌زمان با اول خرداد در تالار شیخ مفید دانشگاه قم برپا گردید. در آغاز این مراسم آیه‌الله استادی دبیر کنگره، ضمن عرض خیرمقدم، از کلیه اساتید، آیات و شخصیت‌هایی که در این همایش شرکت کرده بودند، تشکر نمود. سپس حجة الاسلام سید محمدرضا حسینی مسئول کمیته علمی کنگره، گزارش مبسوطی از فعالیت‌های انجام یافته، شامل احیا و تصحیح آثار، چاپ مقالات کنگره، چاپ

و نشر اندیشه‌های فاضلین، ارائه برنامه‌های نرم‌افزاری و ایجاد سایت اینترنتی، ارائه داد.

نخستین سخنران این مراسم حجة الاسلام والمسلمین هاشمی رفسنجانی بود که در سخنان مبسوطی بر مقام رفیع فاضلین نراقی تأکید کرد. ایشان با بیان مراتب علمی و عرفانی فاضلین نراقی ابراز داشت: «نکته جالب، جامعیت این پدر و پسر است که هوشیارانه مسائل زمان خود را درک کرده بودند و کار کردند و به موقع هم اقدام می‌نمودند». ریاست مجمع تشخیص مصلحت نظام، در ادامه به مقایسه اوضاع زمانی فاضلین نراقی با این زمان پرداخت.

حضرت آیه‌الله جوادی آملی دومین سخنران این همایش بود که طی سخنانی جایگاه اندیشه فاضلین نراقی را در عرصه‌های گوناگون علوم اسلامی، رفیع برشمرد و با ستودن شخصیت علمی و عملی ایشان اظهار داشت: «این دو عالم بزرگ عمری در معقول و منقول کار کردند و سپس به تألیف کتاب در رشته‌های مختلف کلام، عرفان و فقه پرداختند». وی در ادامه افزود: «نقش مرحوم ملااحمد نراقی در شکل‌گیری اندیشه انقلاب اسلامی ایران، انکارناپذیر است. این عالم ربانی با طرح مسئله «ولایت فقیه» سهم عظیمی در این جهت ایفا کرد و اندیشه او پایه‌ای برای انقلاب و نهضت امام خمینی (ره) شد.»

در ادامه همایش، صبح و بعدازظهر مقاله‌های برتر به وسیله پدیدآورندگان آن‌ها: محمدجواد فاضل، علی دوانی، احمد مبلغی، دکتر احمد احمدی،

حسینی خراسانی، علی زمانی قمشه‌ای، دکتر موسی نجفی و دکتر رحیم‌پور ازغدی قرائت شد. در پایان مراسم روز نخست، مسئول کمیته علمی کنگره به جمع‌بندی مباحث ارائه شده پرداخت و از نهادها و ارگان‌هایی که در برگزاری کنگره همکاری داشته‌اند، تشکر کرد. در حاشیه مراسم نخستین روز کنگره فاضلین نراقی نمایشگاهی برپا شد که در آن آثار احیاء شده فاضلین نراقی، نسخه‌های خطی، ویژه‌نامه‌ها در مطبوعات، برنامه‌های نرم‌افزاری و پایگاه اطلاع‌رسانی فاضلین نراقی در دیدرس شرکت‌کنندگان کنگره قرار گرفت.

دومین روز کنگره فاضلین نراقی در شهر کاشان و در محل مدرسه علمیه امام خمینی (ره) برپا گردید. در آغاز این مراسم آیه‌الله یثربی امام جمعه کاشان ضمن خیرمقدم به شرکت‌کنندگان، در سخنان کوتاهی از دست‌اندرکاران کنگره و کمیته علمی آن تشکر و قدردانی کرد. آن‌گاه آیه‌الله مکارم شیرازی پیرامون مقام فقهی ملا محمدمهدی و ملااحمد نراقی و موقعیت حوزه‌های علمیه آن زمان به ایراد سخن پرداخت و پس از بیانات ایشان، آیه‌الله مشکینی در خصوص مباحث اخلاقی سخنرانی کرد.

در ادامه این مراسم حجج اسلام آقایان: راغبی، ورعی، مهاجرنیا، و دکتر سلیمان‌پور مقاله‌های خود را خواندند و در پایان حجة الاسلام حسینی مسئول کمیته علمی کنگره ضمن ارائه گزارشی از برنامه‌ها و فعالیت‌های اجرا شده و در دست‌اندرکاران کنگره به جمع‌بندی مباحث دومین روز پرداخت.

سومین روز از مراسم کنگره فاضلین نراقی هم‌زمان با سوم خرداد در شهر نراق، زادگاه این دو عالم بزرگ اسلامی، برگزار گردید. در این مراسم حجة الاسلام حیدری امام جمعه نراق به شرکت کنندگان خوش آمد گفت. پس از آن حجة الاسلام محمد فروغی مسؤول کمیته اجرایی کنگره، گزارشی از روند فعالیت‌های اجرایی ارائه داد و در ادامه حضرت آية الله مظاهری سخنرانی فرمودند. پس از بیانات ایشان، آية الله سبحانی به ایراد سخن پرداخت.

در پایان این مراسم آية الله استادی دبیر کنگره فاضلین نراقی، به جمع بندی نهایی از سه روز برپایی کنگره پرداخت و از تمام دست‌اندرکاران و نهادها و ارگان‌هایی که در برگزاری این کنگره همکاری کردند، تشکر کرد.

*

کنگروه مقدماتی اندیشه‌های اخلاقی-عرفانی امام خمینی (ره)

کنگروه اندیشه‌های اخلاقی-عرفانی امام خمینی (ره) - ۱۳۸۱

به مناسبت سالگرد ارتحال امام خمینی (ره) همایش مقدماتی «کنگروه اندیشه‌های اخلاقی-عرفانی امام خمینی (ره)» روز

دوشنبه سیزدهم خرداد سال جاری در سالن اجتماعات مدرسه دارالشفاء قم برگزار شد. در این همایش که شخصیت‌های علمی حوزه و دانشگاه و مشتاقان اندیشه‌های امام خمینی (ره) حضور داشتند، آية الله محمد هادی معرفت سخنرانی کرد. وی که بر محور «اخلاق زمامداری» سخن می‌گفت، با تأکید بر اندیشه‌های امام خمینی (ره) به شرح و بسط این موضوع پرداخت و به ساده‌زیستی امام و تأکید او بر ساده‌زیستی مسؤولان نظام جمهوری اسلامی اشاره کرد. آية الله معرفت در بخش دیگری از سخنان خود با قرائت نامه امام علی (ع) به عثمان بن حنیف، این دستورات را محورهای عمده اخلاق زمامداری معرفی کرد و به تطبیق سیره امام خمینی (ره) در این زمینه پرداخت.

سپس سه اثر از مقاله‌های برگزیده کنگره قرائت شد. نخست حجة الاسلام والمسلمین دکتر احمد بهشتی طی سخنانی به بیان دیدگاه امام خمینی (ره) در هماهنگی سه عرصه عرفان، برهان و قرآن پرداخت و پاره‌ای دیدگاه‌های محی‌الدین عربی را نیز نقد کرد. سپس آقای عبدالوهاب فراتی مقاله خود را قرائت کرد. در ادامه حجة الاسلام والمسلمین سید جواد ورعی با قرائت مقاله خود، نقش خودسازی در عرصه زمامداری را بررسی کرد.

در بخش دیگری از این همایش میزگردی با موضوع «رابطه اخلاق و سیاست از منظر امام خمینی (ره)» برگزار شد.

*

بزرگداشت حکیم ملاصدر (ره)

به مناسبت فرارسیدن اول خرداد، روز ملاصدرا، همایش بزرگداشتی روزهای اول و دوم خرداد سال جاری در مرکز همایش‌های بین‌المللی صدا و سیما برگزار شد. در این همایش دو روزه استادان فلسفه و حکمت کشور، مقاله‌ها و دیدگاه‌های خود را درباره حکمت متعالیه و فلسفه معاصر جهان ارائه کردند. از میان مقالات رسیده به دبیرخانه همایش تعداد چهارده مقاله برگزیده شد که در روز اول و صبح روز دوم قرائت گردید. بعد از ظهر روز دوم، نشست عمومی اعضای انجمن ملی ملاصدرا (ره) با حضور برخی از اساتید دانشگاه و حوزه، برگزار گردید.

گفتنی است بنیاد حکمت اسلامی صدرا به عنوان مرکز عمده تحقیقات فلسفه اسلامی و حکمت متعالیه در کشور است که سال ۱۳۷۸ هم‌زمان با برگزاری همایش جهانی ملاصدرا (ره) تأسیس شد. این بنیاد با هدف نشر و ترویج اندیشه اسلامی و معرفی بزرگان حکمت متعالیه، همایش‌های سالانه منطقه‌ای و بین‌المللی در داخل و خارج کشور برپا کرده است که «همایش بین‌المللی حکمت متعالیه و اثر آن در فلسفه جهان غرب» در سال ۱۳۷۹ و برگزاری همایش‌هایی در دانشگاه کشورهای اسپانیا، انگلستان و ایتالیا برخی برنامه‌های انجام یافته آن است.

